

“REJISSYORLIK MUTOLAASI” ART TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH USULLARI

Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich

O‘zbekiston davlat san‘at va madaniyat instituti dotsenti,

Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo‘lajak rejissyorlarning kasbiy kompetentligini adabiy asarlar asosida rivojlantirishda “Rejissyorlik mutolaasi” art texnologiyasidan foydalanish usullari yoritilgan bo‘lib, texnologiyaning bosqichlari, mazmuni, shakl, metod va vositalari tadqiq etilgan.

Kalit so‘zlar: rejissyor, kasbiy kompetentlik, adabiy asar, mutolaa, rejissyorlik tahlili, sahnalashtirish, tub ma‘no.

Art texnologiya – bu hissiy holatni o‘zgartirishning eng qadimiy, tabiiy shakli bo‘lib, undan ruhiy stressni bartaraf etish, tinchlantirish va diqqatni jamlash uchun foydalanib kelishgan. Ta‘limda art texnologiya bir vaqtning o‘zida zamonaviy ta‘lim texnologiyalarni rivojlantirishning ikkita tendentsiyasi doirasida qo‘llanilishi mumkin. Birinchisi hayotiylik, ya‘ni insonning yashash tarzida san‘atdan beixtiyor ta‘sirlanish, erkin tarbiyaya. Ikkinchisi ta‘lim jarayoniga art texnologiyalarni joriy etish va uning emotsional ta‘siri asosida qo‘llanilishi mumkin [2].

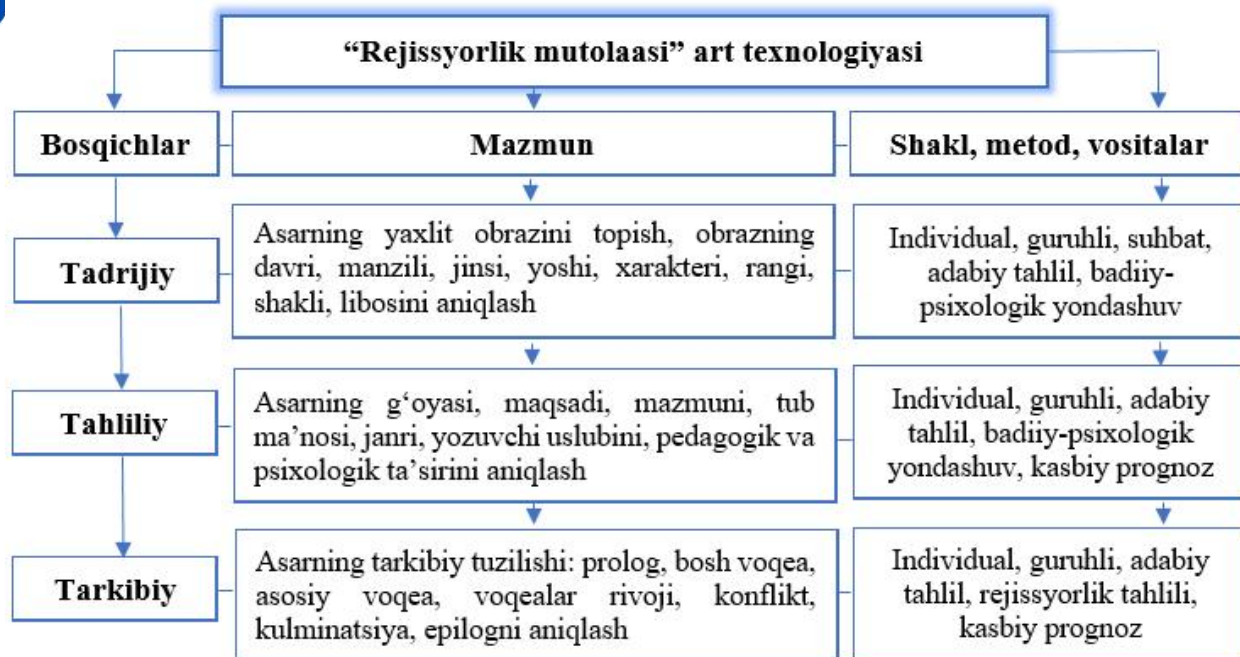
Shu ma‘noda, bo‘lajak rejissyorlarning kasbiy kompetentligini adabiy asarlar asosida rivojlantirishda “Rejissyorlik mutolaasi” art texnologiyasi muhim ahamiyat kasb etib, havaskorlikdan professionallikka tamoyiliga asoslangan holda muhim nazariya va amaliyotni hamda kasbiy kompetentlikni shakllantiruvchi, rivojlantiruvchi pedagogik jarayondir.

Art texnologiyalardan foydalanish noan‘anaviy yondoshuvlar asosida talabalarni faollashtirish, ularda kreativ g‘oya va fikrlarni uyg‘otish, dars mashg‘ulotining samaradorligini oshirishda muhimdir.

Aslida ham pedagogik jarayonni texnologiyalash, ya‘ni loyihalashtirish ta‘lim sifati va unumdorligiga qaratilgan bo‘lib, art texnologiyalar nafaqat ta‘lim sifatida, balki talabalarning ijodkorlik, kreativ qobiliyatini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu jumladan, dunyo ta‘lim tizimida art texnologiyalardan samarali foydalanish yuzasidan qator yo‘nalishlarda tadqiqotlar olib borilib, art texnologik yondoshuv asosida talabalarda san‘atning g‘oyaviy-estetik jozibasiga ma‘naviy ehtiyojni shakllantirishi bilan ahamiyatlidir.

Shu maqsadda tavsiya etilayotgan “Rejissyorlik mutolaasi” art texnologiyasi (1-rasmga qarang) bo‘lajak rejissyorlarning mutolaa ko‘nikmasini rivojlantirishga qaratilgan bo‘lib, texnologiya bo‘lajak rejissyordan kitobxon sifatida emas, balki mazkur asar asosida spektakl sahnalashtiruvchi rejissyor sifatida mutolaa qilishni o‘rgatadi.

1-rasm. “Rejissyorlik mutolaasi” art texnologiyasi

Kitobxon mutolaasi va rejissyorlik mutolaasi o‘rtasida katta farq bor. Jumladan, kitobxon adabiy asarning mazmuniga intilsa, rejissyorlik mutolaasi asosida adabiy asarning mazmun-mohiyatini sahnalashtirishga harakat qiladi. Rejissyorlik mutolaasi negizida adabiy asarning tub ma’nosini chuqur anglash orqali, minglab tomoshabinlarga yetkazish zarurati mavjud.

Rejissyor adabiy asarni mutolaa qilar ekan, yozuvchining asl maqsadi va g‘oyasini to‘g‘ri anglashi, uni sahnalashtirish usullarini, aktyorlar jamoasini shakllantirish, ssenografiya kabi badiiy yondoshuvlarni his qilgan holda mutolaa qiladi.

Kitobxon mutolaasi va rejissyorlik mutolaasi o‘rtasidagi yana bir farq, kitobxon yaxshi ko‘rgan adabiy asarni bir yoki ikki marotaba o‘qib, o‘ziga xulosalar chiqarsa, rejissyor sahnalashtirishni rejalashtirgan adabiy asarni o‘nlab, balki undan ham ko‘p marotaba o‘qishi kasbiy zaruratdir.

“Rejissyorlik mutolaasi” art texnologiyasi uch bosqichdan iborat bo‘lib, tadrijiy bosqichda rejissyorlik mutolaasi uchun muhim komponentlar: asarning yaxlit obrazi topiladi, obrazning davri, manzili, jinsi, yoshi, xarakteri, rangi, shakli, libosi aniqlanadi. Bu bosqichda aniqlangan jihatlar asarni sahnalashtirishning xomaki variantini tayyorlashda asosiy mezondir.

Texnologiyaning tahliliy bosqichda asarning g‘oyasi, maqsadi, mazmuni, tub ma’nosi, janri, yozuvchi uslubi, asarning tomoshabinga pedagogik va psixologik ta’siri aniqlanadi. San’atning tarbiyaviy-estetik xususiyatlarini ta’minlashda mazkur bosqich muhim jarayondir.

Texnologiyaning tarkibiy bosqichida asarning tarkibiy tuzilishi: prolog, bosh voqea, asosiy voqea, voqealar rivoji, konflikt, kulminatsiya, epilog aniqlanadi. Mazkur bosqichda adabiy asarning rejissyorlik tahlili amalga oshiriladi.

Mazkur texnologiya adabiy asarning sahnalashtirishgacha bo‘lgan jarayonini qamrab oladi. Texnologiyaning samaradorligini ta’minlash yuzasidan individual, guruhli, badiiy-psixologik yondashuv, suhbat, adabiy tahlil, kasbiy prognoz, rejissyorlik tahlili kabi shakl, metod, vositalardan foydalanish tavsiya etiladi.

Xulosa sifida ta’kidlash lozimki “Rejissyor mutolaasi” art texnologiyasi sahnalashtirilishi lozim bo‘lgan adabiy asarni rejissyorlik nuqtai nazari bilan chuqur anglash, rejissyorlik tahlilini amalga oshirish va sahnalashtirishda muhim pedagogik jarayondir.

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-AVGUST

ANDIJON,2024

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mamatqosimov J.A. Estrada va ommaviy tomoshalar rejissurasi. – Toshkent: Lesson Press, 2019. – 272 b.
2. Петрова Т.В. Арт – технологии в образовательном процессе. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://nsportal.ru> (дата обращения – 26.04.2022).